

Dr. IVAN LAH:

PROF. ERNEST DENIS.

Ko se je dne 31. oktobra preteklega leta prof. Denis prvič pripeljal v osvobojeno Prago, središče mlade češkoslovaške republike, so pisali češki listi, da je bil njegov sprejem enak kraljevskemu. Praga zna sprejemati svoje prijatelje in vendar ni videla takega sprejema, odkar je na svojih ulicah pozdravljala iz ječe se vrnivšega velikega svojega politika Kramáňa in pozneje svojega prvega prezidenta Masaryka. To je bilo tudi naravno, saj je poleg teh dveh velikih čeških mož bil Denis najvažnejša oseba v boju za češko narodno in državno samostojnost. To je vedel tudi ves češki narod, ki mu je bilo ime francoskega sobojevnika dobro znano. Zato je prihitela vsa Praga, da ga sprejme v svoje naročje in stari, skromni francoski prijatelj ni mogel najti besedi, da bi izrazil svojo radost nad tem, da vidi po tolikih letih svobodno zlato Prago in da more biti v sredi svojega ljubljenega svobodnega češkega naroda. Toda ni prišel po plačilo za svoje zasluge, niti po čast in odlikovanje — prišel je, da nabere novih podatkov za novo delo. Hotel je prebiti nekaj mesecev na Češkem, da si pogleda novo urejeno državo, da utrdi stare vezi in da dovrši svoje delo in svoje zgodovinsko poslanstvo. Toda njegovo delo je bilo dovršeno: zgodilo se je po svetopisemskem izreku: Sedaj odpuščaš, o Gospod, svojega hlapca v miru, kajti moje oči so videle tvoje poveličanje. Praga je storila vse, da pokaže visokemu gostu svojo hvaležnost.

Toda dnevi so bili dopolnjeni. Denis se je moral pred časom vrniti v Pariz, kjer je umrl. In danes stojimo pred spominom tega velikega moža, ki mu je bilo od usode dano, da je kot Francoz postal zgodovinska oseba v slovanski zgodovini. Redkokdaj je sin tujega naroda tako globoko posegel v razvoj drugih narodov, kakor je posegel Denis v kulturni in politični razvoj češkega naroda in slovanskih narodov sploh. Zdi se nam kakor smel sokol, ki se dvigne po usodnem letu 1870. iz ponižanega Pariza in gre iskat slovanskih bratov na vzhod. Zdi se nam, da s svojega pariškega stališča bolj jasno motri naš položaj, nego mi sami. Preko nem-

škega morja vidi z izredno bistrim pogledom široki slovanski svet, ki mu je bil prej skoraj neznan in iz davne preteklosti in temne sedanjosti razkriva nove oblike bodočnosti. Narava ga je obdarila z vsemi potrebnimi lastnostmi. Po poklicu zgodovinar, ki s pristnim francoskim duhom za starimi papirji in nejasnimi napisi razgrinja življenje v vsej njegovi globokosti. Pozna se mu, da izhaja iz krajev, kjer so živeli Hipolit Taine, Ernest Renan, Anatole France. Po rojstvu je provansalec, nežen in občutljiv. Njegova rodovina izhaja iz starih Hugenotov in v njem je ohranjeno globoko versko čustvo, ki je zmožno razumeti Husa in Chelčickega, češke brate in Komenskega in zdi se mu, da je prišel v svoj pravi svet. Po slogu je Francoz, duhovit in dovtipen; njegove zgodovinske stvari sečitajo z užitkom, ki ga imamo pri najboljših pisateljih. Tako je mogel Denis izvršiti svoje veliko delo. Zdi se, kakor da je usoda sama odločila vse, kar je bilo treba za njegovo poslanstvo.

Iz malega mesta Nîmes, kjer so ohranjeni spomini vročih političnih in verskih bojev, je prišel kot dijak v Pariz, da bi se posvetil zgodovinskim naukom. To je bilo tik pred letom 1870. Bil je po mišljenju republikanec in nasprotnik bele reakcije, kakor da je slutil nevarnost. Nastala je vojna: Prusi so se bližali Parizu. Mladi Denis je vstopil kot dobrovoljec v armado, da bi branil domovino. Po izgubljeni bitki pri Mezièresu je hitel s pobito armado k Parizu, da brani glavno mesto in ponos Francije. Njegov polk je stal na bulvarju Richard Lenoir, ko je bila podpisana kapitulacija. Stari kapitan, ki je stal pred svojo četo in je slišal grozno in neizogibno vest, se je spustil v jok in za njim nekateri vojaki. Kapitan pa jim je rekel: «Kaj jokate? Vi ste še mladi in boste še doživeli zmago. Vi boste še spoznali ono nebeško sladkost, ko boste zagledali domovino zopet svobodno, žarečo v novi slavi...» In res: Denisu je bilo dano, da se mu je izpolnilo to prerokovanje. Bolela ga je nesreča domovine. Od vsega sveta zapuščena Francija je morala sprejeti pruske mirovne pogoje in se odreči Alzaciji in Loreni. Nihče se ni upal protestirati proti nemški sili, ki je v Versaillesu proglasila svojo moč. Tu se je oglasil mali češki narod. Dne 8. novembra 1871. je sklenil češki deželni zbor: «Geslo svobode in enakosti posameznih oseb mora uveljaviti in bo gotovo uveljavil duh našega časa tudi kot enakopravnost in svobodno samoodločbo narodov: kajti nemogoče je odrekat narodom, kar se zahteva za posameznike... Vsi narodi, veliki in majhni, imajo enako pravico samoodločbe in njih osebnost se mora spoštovati.

Le iz priznanja enakopravnosti in iz medsebojnega spoštovanja do svobodne samoodločbe vseh narodov more vzcvesti prava svoboda in bratstvo, splošen mir in pravo človekoljubje. V imenu ideje samoodločbe protestiramo proti priklopitvi Alzacije in Lorene k Nemčiji in v istem imenu zahtevamo samostojnost za Grke, Srbe, Rumune in druge balkanske narode. Češkemu narodu ni mogoče, da ne bi čutil kar najiskreneje s plemenitim in slavnim narodom francoskim, ki se bori danes samo še za pravico samovlade in za obrambo domovine. Z narodom, ki si je pridobil znamenitih zaslug za civilizacijo in največ za napredek gesel človekoljubja in svobode.»

Ta deklaracija češkega deželnega zbora je bila tem razumljivejša, ker se je par let prej, 1868., z dualizmom izvršil zločin nad avstrijskimi narodi. Porabili so torej to priliko, da so povedali vsemu svetu, da narodi ne morejo biti več igrača za potentate. Glas iz Prage je bil mal hladilen lek na veliko pekočo francosko rano. Naravno je bilo, da protest malega podjarmljenega naroda ni bil vpoštevan; a bil je izgovorjen iz srca in zapuščena, ponižana Francija ga je slišala. In tudi mladi Denis, ki je bil prepričan, da morajo ljudje in narodi iskati vzroke porazov predvsem v samih sebi. Češka politika je z deklaracijo dne 8. novembra 1871. stopila na nova pota; njen cilj je bolj in bolj jasen: v ospredju vsega boja stoji misel stare državne samostojnosti. Vodja tedanje češke politike Fr. Palacký je dovršil svoje življenjsko delo: napisal je narodu zgodovino in se umaknil iz javnosti. V ospredje stopajo nove sile: v tej dobi pride v Prago Ernest Denis. V jeseni leta 1872. stopi mladi 23letni Francoz na praška tla, da spozna zgodovino in življenje naroda, ki se bori za svojo samostojnost.

Bilo je takrat več mladih Francozov, ki so po katastrofi leta 1871. odšli v tujino, da spoznajo svet in pogledajo od zunaj na svojo domovino nazaj, da spoznajo njen položaj in skušajo najti nova pota bodočnosti, ki bi vodila k novi velikosti slavne Francije. Denis bi ne bil mogel najti za svoj študij primernejšega mesta kakor je Praga in češki narod bi ne bil mogel dobiti boljšega prijatelja, kakor mu je bil mladi Denis. Prijazni pa skromni Francoz se je kmalu udomačil, dasi ni znal češkega in le malo nemškega. Avstrijske razmere in češka zgodovina so mu bile le malo znane; toda usoda družji ljudi in nesreča je najboljša učiteljica: po porazu svoje domovine je kmalu razumel češki narodni boj. Še istega leta ga je Louis Leger, ki je bil takrat v Pragi, uvedel v hišo

zgodovinarja Palackega. Spoznal je v starem češkem voditelju velikega prijatelja Francozov. Pogovor se je sukal o češko-francoskih zvezah. Denis se je poglobil v češko zgodovino. Čita knjige Palackega in zanima ga husitska doba. Palacký dvomi nad mladim Francozom, ki ne zna niti češčine; toda 23letni mladenič pokaže svojo energijo. Pri pesniku Vrchlickem se uči češko in to s tako marljivostjo, da kmalu jezik popolnoma obvlada. Še več. Kmalu preide k ruščini in pri Šafaříkovem vnuku Konstantinu Jirečku se uči bolgarske in balkanske zgodovine. V gostoljubni rodovini Pinkasovi najde »kos Francije« in prijetno domačo družbo. Tako preživi dve leti (1872.—1874.) v Pragi v pripravah za svoje bodoče delo. Ko se je vračal v Francijo, je nesel s seboj že rokopis svojega prvega dela o Husu. Vzljubil je Prago tako, da je smatral ti dve leti za najlepši čas svojega življenja. V Franciji razmere niso bile še povsem urejene, zato je moral mladi profesor v provincijo, od tam pa je prišel na licej v Bordeaux. In že leta 1878. je izšlo v Parizu njegovo prvo delo iz češke zgodovine: »Huss et les guerres des Hussites«. Poslej so sledile studije in razprave iz husitske dobe »Viri češkokobratovske enote«, »Jurij Podjebrad« (1888.) in tako je nastalo njegovo veliko delo: »Konec češke samostojnosti« (1890.). Vršil je važno kulturno delo: seznanjal je Francoze s češko zgodovino. Oživele so stare francosko-češke tradicije, ki so segale v čase Luksenburžanov. Denis sam je še parkrat obiskal Prago; leta 1885. je pripeljal svojo ženo pogledat mesto in narod, ki ga je vzljubil, leta 1891. je prišel pogledat jubilejno razstavo in nabral gradiva za novo delo.

V tem času je izšel prvi zvezek češkega prevoda njegove knjige; višjim krogom ni bilo po volji, da narod spoznava svojo zgodovino od te strani, a za Denisa je bila to zmaga, kajti knjiga je bila več nego zgodovina. Ž njo ni hotel Denis samo seznaniti Francoze in zapadni svet s starimi, napol pozabljenimi zgodovinskimi dogodki, ampak je pokazal vodilne ideje češkega naroda, ki jih je takrat razkrival Masaryk v svojih delih o Husu, o čeških bratih in o Komenskem. V zrcalu zunanjih dogodkov je razkrival Denis bistvo narodne duše in s svojim intuicijskim smislom je prodril do dna globokosti, ki ga je Masaryk načrtal v svoji knjigi »Česká otázka«. Zgodovinar je tu ozko združen z učiteljem, politikom in prerokom. Kako visoko se francoski zgodovinar povzpne pri popisu Jana Husa! »Čehi — pravi — tako ponosni na svoje velike kralje in slavne vojskovodje, niso sprejeli niti Karla IV., niti Žižke,

niti Jurja Podjebradskega, da ga postavijo na vrh svojega Panteona — ampak preprostega pridigarja, nejasnega pokolenja, katerega življenje je polno bogoslovnih sporov in ki umre končno na grmadi. Čehi so postali dolžniki Husovi zato, da so se povzpeli sami nad se: njih zgodovina se je v njem združila z zgodovino človeštva. Tako vidimo, da se kak narod povzdigne na prvo stražo sveta; on nosi v svojih rokah usodo napredka, ne da bi zgubil kaj na svoji osebnosti — postane izraz cele zgodovinske dobe: potem utrujen vsled neizmerne napora pada nazaj v vsakdanje skrbi in se počasi vleče za narodom, ki ga je izpodrinil ž njegovega mesta. Ti narodi odhajajo s prve straže oslabljeni, razdvojeni od slavnih bojev — toda ostanejo prerajeni v njih. Za to čast, ki je še niso imeli vsi, da bi za nekaj časa osredotočili na sebi pozornost zgodovine, so Čehi dolžni hvalo Husu. V trenutku, ko onemogli srednji vek ni mogel več zabraniti, da ne bi izginil in je težko ležal na ljudskem mišljenju, povzdigne Hus prvi glas svobode, protestira v imenu osebne vesti proti tiranski avtoriteti prisiljene vere, v imenu raziskovanja proti tradiciji in v imenu narodne neodvisnosti proti slabotni in moreči centralizaciji. On sam najde smrt na grmadi v neenakem boju, ki ga je začel, toda plamen njegove grmade obžari vso Evropo in njegovi učenci še delujejo, ko jim prihaja Nemčija na pomoč in ovrže stavbo, tako globoko otreseno. Premagani Hus je mnogo večji nego njegovi zmagoviti nasledniki...» Tako je izklesal francoski historik vznešeno postavo Husovo in jo postavil narodu in narod svetu za zgled. Vsak njegov stavek je pisan iz globokega prepričanja: dasi ga vodi v vsem ljubezen do naroda, vendar ne zaide nikjer s poti zgodovinske resnice — ampak skuša to resnico pokazati v pravi luči; zato je njegova knjiga več nego zgodovina: to je knjiga ljubezni in resnice in zato vzgaja in uči.

Denis pa je v Pragi začutil, da je v središču slovanskih prашanj, zato se je ozrl tudi po drugih slovanskih narodih. Dogodki na Balkanu in berlinski kongres 1878. so vplivali na francoskega zgodovinarja tem bolj, ker je videl, da tam dela Nemčija svoje račune na škodo Francije in balkanskih narodov. Francija si od svojega poloma še ni bila opomogla. Zato je bilo treba misliti na bodočnost. Denis je prevedel znano Pypin-Spasowiczevo «Zgodovino slovanskih literatur», ki je izšla v Parizu 1881. Istotako je prevedel Jirečkovu «Zgodovino bolgarskega naroda». Za svetovno

zgodovino, ki je začela izhajati pod redakcijo Lavissea in Rambauda, je napisal slovanski del (zgodovino Slovanov, Litovcev in Madžarov). Zanimala ga je posebno Rusija in rusko-francoska alijansa. Spis «La France à Moscou» in duhovita razprava «Bodočnost Rusije in Francije» ob priliki francoske razstave v Moskvi (1892.) pričata o globokem pojmovanju nalog in dolžnosti, ki jih imata izvršiti francoski in slovanski svet. (Konec prihodnjič.)

JANKO SAMEC:

NA KRASU.

Na nebu žarijo purpurni kresovi
in dneva zorečega mehki svit
čez tihe ograde je kraške razlit,
v njem kopajo daljnih se gričev vrhovi.

Po ozkih dolinah se gabri dremavi
otresajo čarov jutranjih ros;
skrivnostno zvonijo zvonovi v daljavi
in v grmu budi se plašni kos.

Tam v krogih skrivnostnih oblački se, sivi
dvigujejo k nebu od belih koč;
brnijo čebele na ajdovi njivi,
iz dalj se oglašajo pastir ukajoč.

In kot da v ljubezni neskončni in vroči
bi sklonil čez zemljo se dobri Bog,
se izza obzorja solnce vzboči
in žarke razsipa vsenaokrog...

Dr. IVAN LAH:

PROF. ERNEST DENIS. (Konec.)

Proučavanje zgodovine in iskanje novih poti v francoski politiki ga je privedlo naravno k natančnejšemu spoznanju Nemčije. Poglobil se je v njen razvoj tekom zadnjega stoletja in je napisal pod naslovom «L'Allemagne» v treh delih zgodovino Nemčije od Friderika Velikega do leta 1870. To delo pa ga ni zadržalo, da ne bi nadaljeval svojega glavnega dela, in tako je leta 1901. izšlo drugo njegovo delo iz češke zgodovine: «Čehi po Beli Gori». Le čudovita energija in marljivost je omogočila, da je Denis v 30 letih izpolnil svojo nalogo in dovršil delo, ki si ga je načrtal pri svojem prihodu v Prago leta 1871. Njegovi dve knjigi «Konec češke samostojnosti» in «Čehi po Beli Gori» sta zlati knjigi, ki nam nudita ne le globok pogled v češko zgodovino, ampak se nam pri njima zdi, da se vrti svet okoli nas in mi gledamo presenečeni duševni pohod naroda skozi srednjo Evropo. Prof. Vančura, prevajavec Denisovih del, je šel z veliko vnemo na delo, da je prevedel obe deli z veliko dovršenostjo na češki jezik. «Matiče Lidu» je izdala obe knjigi v ljudski izdaji, tako da sta bili dostopni najširšim vrstam. Boljše priprave ni mogel dobiti narod češki za veliko borbo, ki se je bližala. Denis sam je na koncu druge knjige napisal sledeče besede:

«Ako pogledamo jasno, ni nemogoče, da bodo vodilni krogi slabo razumeli dobro voljo Čehov, in da bodo njih tekmeci skušali iz tega imeti svojo korist, da bi jih prisilili (n. Čehe) udati se na milost in nemilost. Takrat se bodo rodoljubi, ki bodo dovolj silni, že zaradi pravične svoje stvari, spomnili, da so njih očetje kljubovali vsej Evropi in da so čete kmetov prisilile cesarja in papeža, da sta se umaknila. Imajo namreč (Čehi) trde glave in pogumna srca. Preživeli so najgroznejše skušnje in niso propadli; z junaško silo volje so raztrgali rjuho, v katero je bilo zagrnjeno truplo naroda prej, preden je bilo položeno v grob; dokazali so, da se njih odločnost ne boji nobene žrtve, ako gre za obrambo njih pravic. Učenci Komenskega bodo znali, če bo potreba, zopet postati bojevniki Žižkovi. V tem najtežjem boju bodo ž njimi vsi, ki se

nečejo vpogniti pred surovo silo in se bore za to, da imajo narodi pravico odločevati sami o sebi. Za to človeško svobodo je zgorel Hus na grmadi, bratje Jednote so skusili trpljenje pregnanstva, Dobrovsky, Jungmann in Palacký so delali, se borili in trpeli. Da ohranijo slavno dediščino, ki so jim jo zapustili njih junaki in mučeniki, so Čehi pripravljeni, ako pride usodni trenutek, na skrajne žrtve. Naj bodo v tem boju zmagovavci ali premaganci, zapustili bodo svetu vznešen zgled in bodo upniki človeštva.» S temi pre-roškimi besedami je dokončal Denis svoje delo o češki zgodovini. In res je prišel usodni trenutek in učenci Komenskega so postali bojovníki Žižkovi: v boju za češko samostojnost so žrtvovali vse in zmagali. Denis je zvesto spremljal njih boj. Dasi je bila v začetku svetovne vojne njegova lastna domovina v težki nevarnosti in je obležal eden njegovih sinov mrtev na bojišču, ni pozabil svojega življenjskega poklica in je takoj z vso silo nastopil v francoski javnosti, da bi pokazal Avstrijo v pravi luči. V Parizu začne izdajati list «La Nation Tchèque», ki mu je postavil za geslo: Češko samostojnost. «Prevzel sem — piše — ulogo njihovega govornika, ker sem prepričan, da s tem služim Franciji.» Ob času, ko so imeli zapadni diplomati o Avstriji zastarele nazore, piše Denis: «V nastajajoči Evropi ni za Avstrijo nikakega mesta. Odnosite to mrhovino. Naj na njenih razvalinah nastane svet miru, svobode in bratstva. Prostora češkemu narodu!»

Ko je prof. Beneš prevzel uredništvo lista, je začel Denis izdajati «Le Monde Slave», v katerem je nepoučenemu zapadnemu kulturnemu svetu pojasnjeval naše prašanje. Posebno mu je bila na srcu usoda hrabre Srbije, o kateri je izdal posebno knjigo in je dne 27. januarja 1916. o nji tudi javno predaval na Sorboni. Njegov dom je bil pribežališče slovanskih emigrantov. Od časov, ko so mnogi naši ljudje v tujini onečaščali svoje, oziroma naše jugoslovansko ime, je skušal Denis pridobiti nam v vseh krogih ugled in zaupanje. Videl je v duhu bodočnost Evrope in je spoznal češkoslovaške in jugoslovanske zveze. S svojega pariškega stališča je kot dober poznavavec slovanskih narodov dobro videl, kako važna je v bodočnosti ta zveza za oba naroda in za Francijo. «Proti Nemčiji — piše — bodo Čehi in Jugoslovani naši naravni zavezniki, ker bi bila njih eksistenca v nevarnosti pri vsakem povratnem napadu berlinskega imperijalizma. Oni (t. j. Čehi) bodo predstavljali s svojimi 12 milijoni resnično silo, ki bo po treh četrtinah slovanska. Mejili bodo na severu in vzhodu na Poljake

in Ruse, na jugu pa se bodo opirali ob srbsko kraljestvo, ki bo imelo iste nasprotnike in iste interese. Tako nastane od Adrijskega do Baltiškega morja blok, na katerega bo zadel nemški napor, ne da bi mogel pretrgati njegovo skalo.

Kdor je poznal naše zapadne zaveznike že med vojno tako, kakor smo jih mi spoznali pozneje, ta ve, kake važnosti so bile besede Denisa v onih težkih časih. Verjel je trdno v našo zmago in jo je pripravljajal s stalno agitacijo in delom za našo stvar. «Dan se bliža — tako piše legijonarjem — ko se bo v osvobojeni Pragi slavil spomin onih bojevnikov prve dobe, ki so na planjavah artoiskih bili dobri božji bojevniki, kakor stari Husitje, njih predniki»...

Tako je dočakal slavnosten dan, ko so pariški listi oznanjali kapitulacijo Avstrije: takrat je pač mislil na svojo zlato Prago, a tudi Praga je mislila nanj; kajti med prvimi javnimi napisi dne 28. oktobra 1918. se je pojavilo poleg Wilsona in Masaryka njegovo ime, ko je navdušena množica eno glavnih praških ulic izpremenila v Denisovo ulico.

Od leta 1909. se je Denis živo zanimal za balkanske razmere. Slutil je dobro, da od te strani prihaja oni udarec, ki bo strl železni obroč okoli njegove ljubljene češke zemlje. O balkanskih razmerah se je takrat mnogo pisalo — on sam pa je hotel od blizu pogledati, kaj se skriva za nemirnimi glasovi, ki so bili oznanjevalci pričakovanega svetovnega viharja in zanj gotovo glasniki one usodne ure, ki je čakal nanjo od leta 1871. Tako ga je pot zanesla leta 1911. v Ljubljano. Dovolite, da ob tej priliki ponovim mal oseben spomin. Bil sem takrat v redakciji «Jutra», ko je nekega dne stopil v sobo preprost star gospod, s sivo brado, v navadni potni obleki. Govoril je nekaj z glavnim urednikom in nihče od nas se ni posebno zanimal zanj. Če se ne motim, smo prav takrat skuhalili črno kavo in smo jo ponudili tudi njemu, in on jo je z zadovoljnim nasmehom izpil. Ko je odšel, sem vprašal, kdo je bil ta gospod. «Ne vem», je rekel urednik, ki je govoril ž njim, «pravi, da bo izdajal neko francosko revijo o jugoslovanskih razmerah. Tu je njegova vizitka.» Vizitka se je glasila: prof. Ernest Denis itd. Odšel sem za njim in sem ga dohitel na ulici, kjer se je oziral, kam bi se obrnil. Predstavil sem se mu po češko, kar ga je veselilo, in je začel govoriti v svoji češčini: njegov glas je bil miren, mehak in prijeten. Hotel si je ogledati Ljubljano in njene kulturne naprave ter spoznati naše ljudi. Premislil sem, kaj bi

storil in kam bi ga peljal. Odšla sva proti «Slov. Matici», kjer sem šele v tistem trenutku opazil, kako slabo nas predstavlja ta kulturni zavod pred svetom s svojo starodavno notranjostjo. Kaj bi mu naj še pokazal v Ljubljani. Gledališče? Takrat je bilo na robu propada. In drugo? Ljudi? Morebiti je bilo par ljudi, praških naših študentov, ki so poznali njegovo ime. Mi, ki smo vedeli, kaj pomeni Denis češkemu narodu, smo vedeli, kako bi ga bilo treba sprejeti, če pride k nam. Toda, kdo naj ga sprejme. Našli smo končno $\dagger$ prof. Berceta, ki je spremljal Denisa po Ljubljani. Zvečer smo ga povabili s seboj v Prešernovo sobo pri «Novem svetu», kjer je rad poslušal spomine na našega pesnika. Tudi vino mu je ugajalo in tudi gostilničar, ki je stopil k mizi in mu podal roko, misleč, da je kak naš slovenski znanec. Drugo jutro se je Denis odpeljal proti Zagrebu. Jaz one zadrege nisem in ne bom nikoli pozabil, kako pa si je Denis zapomnil dogodke, ki jih je doživel v Ljubljani, mi je neznano. Njegova preprostost, naravnost in skromnost nam je gotovo odpustila, da mu nismo mogli pokazati v Ljubljani kulturnih zakladov in kulturne družbe, ki je ni bilo. Jaz pa sem takrat spoznal, kako slabo si znamo pridobivati prijatelje v svetu za našimi mejami in kako malo mislimo na to, da jih bomo potrebovali.

Ne vem, kako se je Denisu godilo drugod po naših jugoslovanskih mestih leta 1911. Gotovo je, da je bilo pri nas njegovo ime v tem času še precej neznano. Njegov namen je bil, izdajati francosko revijo o naših razmerah. Zakaj ni do tega prišlo, ne vem. Kako važna bi bila taka revija, smo spoznali šele v svetovni vojni, ko smo nepripravljeni in neznani stopili med svoje zaveznike. Zamerili smo jim, da ne poznajo nas in naših razmer, sebi pa nismo zamerili, da nismo storili ničesar, da bi nas bili spoznali. Hoteli smo, da ves svet pozna naš zagorski kot, sami pa se nismo potrudili, da bi bili svetovni. Iz Francije je prišel človek svetovnega imena, mi pa ga nismo spoznali. Prišel je, da nam pomaga, mi pa ga nismo sprejeli. Mislil je na nas in našo bodočnost, mi pa nismo mislili. Zato nas je presenetil čas, ki drugih ni presenetil. Denis vkljub temu ni pozabil na nas in je celo vojno zvesto podpiral naše delo za osvobojenje.

Pred božičem je izšla v Pragi v češkem prevodu njegova knjiga «Velika Srbija». Koliko se spominjam, te knjige še do danes nimamo v jugoslovanskem prevodu. Vse to kaže, da se malo zavedamo svojih dolžnosti do onih mož, ki so bili z vsem

srcem in delom naši. Ko sem se lansko leto vozil po Slovaškem, sem čital spotoma Denisovo knjigo «Slovaki». Boljše knjige o Slovaki in njih položaju ni napisal noben Slovak. Želel sem si takrat, da bi imeli podobno knjigo o nas, posebno o Slovencih. Zdelo se mi je, da bi ne bil nihče zmožen napisati to knjigo tako, kakor bi jo bil napisal Denis. Bilo je v našo škodo, da nismo imeli take knjige med vojno v zunanjem svetu. V Pragi izhajajo sedaj zbrani spisi Denisovi v češkem prevodu. V njih je toliko tudi za nas važnih in lepih misli, da nam bo v čast in v korist, če si bomo vsaj nekatere iz njih osvojili.

Bila je vroča želja Denisova, da vidi svobodno ono zemljo, za katero je delal in živel s tako ljubeznijo. Posebno Praga, ki ji je v Hantickovi knjigi napisal pravi slavospev mladega navdušenja, ta Praga, ki je bila središče njegovih slovanskih študij, ta Praga, ki je vstala ponosna iz sužnosti in je zavladata nad svojim narodom, ta Praga ga je vabila. Vedel je, da tudi Praga radostno čaka trenotka, ko ga bo mogla pozdraviti na svoji stari radnici. Dolgo ni marljivi delavec našel časa za ta zasluženi praznik. Šele pred dvema mesecema si je izpolnil vročo željo. V svojem pozdravu je rekel na kolodvoru:

«Gospodje, gotovo razumete ganjenost, ki se me loteva, ko slišim od vseh strani tako iskrene in mnogoštevilne izraze simpatij in posebno prijetno mi je, da me sprejemate kot zgodovinarja. Ni dvoma, da je češkoslovaški republiki usojena srečna bodočnost, kajti njena bodočnost je postavljena na veliki preteklosti. Zgodovina njenega osvobojenja je velika obljuba za vse človeštvo. Gotovo pretiravate, ako mi prištevate toliko zaslug v tem, kar sem storil za Čehe. Delali smo vsi, profesorji, delavci, študenti in ni treba omenjati, kako velik delež so pri tem imeli vojaki. Ko tako skupno premišljujemo o delu osvobojenja, ki je bilo izvršeno, ne moremo da bi se ne spomnili onih naših otrok, ki so dali svoje življenje v tem boju. Oni so več nego s svojo žrtvijo prispeli k porazu Nemčije in iz njih src mora v nas preiti smisel za svobodo in ljubezen do dela, ki ga zahteva domovina od nas. Dobro smo delali in moremo upati, da naš trud ne bo brez uspeha. Nečem razžaliti nikogar, ako pravim, da so vsi slovanski narodi enako dragi mojemu staremu srcu — toda med Slovani se na Čehe najbolj računa pri novi organizaciji sveta. Tristo let zaslužnjeni, so ohranili tradicijo svobode in to je pomoglo, da so bili takoj zmožni lotiti se organizacijskega dela. Neizrečno sem srečen, da sem v

Pragi, ki mi je tako draga, in da morem zasledovati vaš novi razvoj. Čehoslovakom je dana velika naloga. Treba pa se je varovati prenatrženih akcij in nepotrebnih zaletov, treba se je varovati besedi, ki vznemirjajo in ne zidajo. Čehi so predstraža v novi organizaciji Evrope. Francija in Češkoslovaška si moreta tu podati roke. Med obema državama je soglasje v delu in volji in bilo bi dobro, da bi te vezi vedno podpiralo prijateljstvo in delo. Za nas, ki dokončujemo svojo življenjsko pot, je veselje konstatirati, da naše življenje ni bilo zaman. A naše poslanstvo še ni dokončano. Imamo pred seboj še težke naloge in se jih moramo lotiti s krepko voljo. V začetku vojne se je, kakor v začetku husitskih bojov, mislilo, da bo hitro vse poravnano, ko preide bojni vihar. To ni bilo mogoče in ne bilo bi si tega niti želeli. Le z dolgotrajnim organizacijskim delom se narodi zopet pomirijo in Češkoslovaška bo gotovo med prvimi, ki bo z zadovoljstvom dosegla svoj cilj.»

V teh besedah je podal Denis nekaj obračun preteklosti in načrt novega dela. Čutil je, da imamo še težke naloge. Toda teh nalog njemu ni bilo več usojeno dovršiti — on je odšel in mogel je ob slovesu s ponosom pogledati na svoje delo. Nadaljevanje tega dela pa je prešlo na nas vse. V njegovem življenju leži zakopana za nas velika oporoka. Njegove misli in nazori so dragocena dediščina za Čehoslovake in Jugoslovane. Dokazal je s svojim delom dovolj ljubezni do nas, da moremo z zaupanjem sprejeti njegove nauke. Podal jih je mož, ki je dobro poznal preteklost in ki je jasno gledal v bodočnost.

JANKO GLASER:

NEDELJSKI IZLETNIKI.

V mestni gostilni.

Zopet so svojim vsakdanjim kotom gosti —
a še v očeh se bleski jim rosa iz velike rože — prostosti;
še dekleta s seboj v svojih krilih, vonjivo-tenkih, svilenih,
vonj so prinesla od gozdnih trat in šum izpod vej zelenih:
tam napojila se jim z lepoto duša je kakor z dežjem žolna —
o, tam uživa vse drugače se ljubezen, zdrava in polna!

Merilo?

